

Ірина Царьова,
доцент кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук

ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

В Україні існує ґрунтовна нормативна база у сфері забезпечення національної безпеки, але країна сьогодні переживає нові виклики та відшукує ефективне державне регулювання захисту національних інтересів і гарантування безпеки особи. Локальні війни, революції з переростанням у громадянське протистояння, які періодично виникали в різних кутках планети, викликали занепокоєння світової громади, але лише як осередки регіонального неспокою [5, с. 9]. Актуальним стає вироблення механізму, здатного забезпечити реалізацію вироблених засад, усвідомлення того, що державна мова є важливою частиною самобутності й національного надбання України. Зауважимо, що окремі аспекти проблеми забезпечення національної безпеки були предметом дисертаційних досліджень, які проводили К. Біла, О. Делінський, М.Б Левицька, М. Мельник, Г. Пономаренко, Г. Ситник, О. Українчук, З. Чуйко та ін.

У юрислінгвістиці широкого розповсюдження набуває поняття «національної безпеки»: *воєнна безпека, громадська безпека, державна безпека, планування у сфері національної безпеки, сектор безпеки і оборони, сили безпеки, Стратегія кібербезпеки України*. Безумовно, дослідження цих понять необхідно розпочинати з тлумачення концепту «безпека» в юридичній мовній картині світу [12], що є основою визначення різновидів безпеки залежно від функціонування в суспільному житті. Учені акцентують увагу на зіставленні слова з поняттями певної сфери знань, адже терміни служать не лише для номінування, а й передають зв'язки, родо-видові ознаки, характеризують частину й ціле, суміжність у просторі або в часі тощо.

В академічному тлумачному словнику української мови слово **безпека** має значення «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує» (СУМ, Т. 1, с. 137). Лінгвістичні розвідки засвідчили активне функціонування наявності семи «сукупність засобів, необхідних для безпеки» у значенні лексеми «оборона», що є підставою синонімічного нетермінологічного вживання. Синонімія зумовлює неточність, нечіткість змісту терміна. Здебільшого дослідники часто у фаховому мовленні замість термінів «цивільний захист», «цивільна оборона» кваліфікують термін «цивільна безпека». Незважаючи на текст вступної частини «Словника української мови» у 20 томах [9], у реєстрі словника не презентований також. Термінологічна сфера лінгвістичної прагматики як одного із найпотужніших напрямів сучасної науки про мову продовжує формуватись: *безпека споруди, безпека харчових продуктів, радіаційна безпека, техніка безпеки, техногенна безпека* [2, с. 35]. Не зареєстровано в словниках терміни: *цивільна безпека, пожежна безпека, цивільна безпека від надзвичайних ситуацій, безпека від надзвичайних ситуацій, безпека життєдіяльності*. У найповнішому тлумачному словнику української мови онлайн зафіксовано 16 різновидів-збігів: *авіаційна безпека (авіабезпека), безпека життєдіяльності, безпека польотів, безпека судноплавства, екологічна безпека, енергетична безпека, кібернетична безпека, національна безпека, національна безпека і оборона, пожежна безпека, радіаційна безпека, служба радіаційної безпеки, техногенно-екологічна безпека та надзвичайні ситуації, комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, план дій Україна-ЄС з питань юстиції, свободи і безпеки* [1].

Аналізуючи різні аспекти юридичного тексту, дослідники виділяють так звані чинники розуміння тексту: а) чинник інтелектуального розвитку; б) здатність до логічного мислення; в) соціокультурний чинник, який дозволяє конкретизувати в суб'єктивному характері тексту його світоглядний аспект. Розбіжність чинників розуміння тексту автора і читача так чи так планує різну оцінку змісту, структурно-системної організації тощо. Жанровий підхід націлений насамперед на «наведення порядку» усередині цієї групи текстів, оскільки передбачає, по-перше, реєстрацію всіх видів текстів (що пов'язано й з упорядкуванням термінології), по-друге, однаковий підхід до таких текстів, заснований на розроблених в

сучасній лінгвістиці тексту функційних і прагматичних критеріях [12, с. 221].

Якщо розглянути трактування лексем *safety* / *security* (безпека, захист) у сучасній англійській мові, то виокремлюємо дефініції незалежного трактування, властиві тільки одній аналізованій одиниці: *safety* (захист), *security* (безпека), *secure* (захищати), *safe* (безпечний), при зіставленні словникових статей виражають абстрактність значень.

Функційний потенціал мовних одиниць пов'язаний передовсім із репрезентацією фактів позамовної дійсності в мисленні та мові. Розглянемо лінгво-прагматичний вимір поняття *національної безпеки* в контекстах нормативно-правових актів:

- **укази Президента України:** *Відповідно до статті 107 Конституції України по с т а н о в л я ю:* 1. Увести в дію Ради національної безпеки і оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (додається, підпункт 3 пункту 1 - для службового користування) [10]. Припис тексту категоричний; ця категоричність може додатково інтенсифікуватися накладанням ліміту часу на виконання дії. За наявності суб'єктивного змісту виокремлюємо речення, що виступає результатом комунікативного наміру мовця, відображаючи інтерпретацію ним певних подій і ситуацій. Зважаємо на стале категорійно-функційне ядро, центральну сферу, та своєрідну периферію, у якій знаходять вияв вторинні засоби вираження, пов'язані з комунікативно активними тенденціями сучасної мовної практики.

- **постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України:** Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 року N 2171-III: Верховна Рада України постановляє: ...3. *Рекомендувати Президенту України, Кабінету Міністрів України, Комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки разом з іншими профільними комісіями прискорити розробку і подання на розгляд Верховної Ради України проектів законів про національну безпеку України, про Раду національної безпеки і оборони України...що впливають з положень Концепції (основ державної політики) національної безпеки України [6].*

Текст постанови формулюється як експліцитно деонтичне висловлення; його лінгвальними (дискурсивними) маркерами слугують модальні дієслова: *схвалити, рекомендувати, забезпечити* конструкції «дієслово + іменник». Модальність є тією категорією, в якій найбезпосередніше взаємодіють прагматичний, семантичний і синтактичний аспекти висловлення, однак домінування прагматичного аспекту зумовлює необхідність визначення й аналізу модальності як особливої граматичної категорії в контексті досліджень модальної логіки, зокрема вимагає зіставлення структури модального судження та мовного висловлення [3, с. 3].

- **накази та інструкції керівників міністерств, державних комітетів (відомств) України та інших центральних органів виконавчої влади:**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НАКАЗ

14.11.2019

м. Київ

N 952

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

26 листопада 2019 р. за N 1184/34155

Про внесення зміни до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Національної гвардії України в особливий період, під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях або проведення антитерористичної операції

Наказ – авторитарне спонування, команди, спрямовані на колективних або одиничних офіційних суб'єктів припису, від котрих категорично вимагають виконання певних дій. Спонукальні висловлювання – багатогранне явище, що виходить далеко поза межі наказового способу. Із семантико-синтаксичного боку дієслово займає вершинне положення в реченні, здійснює вирішальний вплив на його структуру, указуючи, скільки іменникових компонентів потрібно для вираження його змісту та яка роль останніх у структурній схемі речення.

Складність з'ясування змісту концепту *безпеки* зумовлена різними дослідницькими підходами до оперування терміном «національна безпека» [11] під час розроблення та здійснення політики держави у різних сферах життєдіяльності суспільства. Сьогодні спостеріга-

ється досить стійка тенденція щодо розширеного тлумачення поняття «національна безпека» при розробці та здійсненні політики держави. Унаслідок цього до сфери національної безпеки долучають різноманітні індивідуальні потреби.

Предметом подальших розвідок у цьому контексті, на нашу думку, може бути проблема громадянського виміру національної безпеки в лінгвістичному аспекті.

1. Безпека. URL : eslovyk.com
2. Великий тлумачний словник української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
3. Доценко О. Л. Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності: монографія. Київ : Міленіум, 2006. 226 с.
4. Закон України «Про національну безпеку». *Відомості Верховної Ради*, 2018. № 31. ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Любовець Г., Король В. Контентно-потоківі моделі як тактичні інструменти комунікаційно-контентної безпеки. *Комунікаційно-контентна безпека: гібридно-месіанські агресії. Україна: 2014-2017 рр. : Тренінговий посібник для фахівців з питань комунікаційно-контентної (інформаційної) протидії*. Укладання Любовець Г.В., Король В.Г. Київ : ФОП Лопатіна О.О., 2019. 340 с.
6. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000, № 9, ст.38. URL : [tps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97)
7. Словник синонімів української мови / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук, Г. Н. Горюшина, Н. Є. Лозова, Н. Ю. Мельник. Київ : Наукова думка, 1999. Т. 1–2.
8. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т.1–11. 9. Словник української мови : в 20-ти т. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 1. 846 с.
10. Указ президента України №87/2020. URL : <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Dialnist/4582.html>
11. Царьова І. В. Медіа-тероризм у контексті загрози національній безпеці України. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах : стан, проблеми та перспективи : матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовтня 2016)*, Дніпро : ДДУВС, 2016. С. 325–328.
12. Царьова І. В. Сучасний український юридичний текст: лексико-дериваційна структура. Дніпро: ЛРА, 2020. 446 с.

Інна Шинкаренко,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

НАСИЛЬСТВО ДІТЕЙ У СІМ'Ї ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Розгляд питань національної безпеки переважно обмежуються військово-стратегічними, економічними, правовими засадами. Але сучасність вимагає детального дослідження процесу формування особистості – громадянина своєї країни. Адже від нього залежить і майбутній розвиток, і розбудова держави. Таким чином, можемо сказати, що безпека України – це безпека дітей.

Однією з нагальних проблем, що постають не тільки в нашій державі, а й у всьому світі є профілактика насильства у сім'ї. У Конвенції про права дитини визначається, що «дитині для повного і гармонійного розвитку її особистості необхідно зростати у сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові, розуміння...» [1]. Майже у кожній людини існує своє поняття слова «сім'я», це поняття головним чином у більшості асоціюється з безпекою, захистом, місцем спокою та відпочинку. Трубавіна І. М. пропонує таке визначення поняття «сім'я» – це є окремим соціальним інститутом з правами і функціями в суспільстві, обов'язками в сім'ї, ролями; Особливою соціальною системою з різними стосунками і структурою; первинним колективом з метою, розподілом влади і відповідальності; особливою соціальною групою з власними цінностями [2, с. 18].

На жаль, в суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження з дітьми є внутрішньою проблемою сім'ї і не потребує втручання держави. Але саме право на